

Instytut Pamięci Narodowej - Poznań

<https://poznan.ipn.gov.pl/pl7/aktualnosci/186249,Wyjazd-Pamieci-do-Niemiec-KL-Dachau-25-maja-2023.html>
17.05.2024, 16:10

Wyjazd Pamięci do Niemiec - KL Dachau, 25 maja 2023

Zwiedzanie Miejsca Pamięci Dachau

W dniu [odświeżenia w Miejscu Pamięci Dachau tablicy poświęconej o. Marianowi Żelazkowi](#) polskiej delegacji w towarzystwie m.in. Konsula Generalnego RP w Monachium Jana M. Malkiewicza, konsula Macieja Szmidta oraz reprezentującego Kancelarię Rządu Bawarskiego dyr. Michaela Hinterdoblera została zaprezentowana wystawa stała muzeum.

Prezentacja wystawy przedstawiona przez Alberta Knolla, pracownika Miejsca Pamięci Dachau, dotycząca historii obozu, wzbudziła duże zainteresowanie słuchających. Była ona merytoryczna, rzeczowa, ciekawa i wzbogacana wieloma wątkami dotyczącymi polskich więźniów kompleksu obozów koncentracyjnych podległych KL Dachau. Jest to bardzo ważne, ponieważ polscy więźniowie stanowili największą grupę narodowościową, która była osadzona w tym obozie i podległych mu podobozach. Uczestników delegacji interesowały takie zagadnienia jak: możliwość poszerzenia wystawy stałej o opisy w języku polskim, indywidualne losy polskich więźniów, listy przewozowe zawierające personalia więźniów pochodzących z Polski, stan zachowania kartoteki więźniów oraz zagadnienia dotyczące akt śledczych osadzonych.

Wizyta w Miejscu Pamięci Dachau była dla polskiej strony bardzo ważna, przebiegała w bardzo życzliwej atmosferze i mamy nadzieję, że współpraca w zakresie upamiętniania historii polskich więźniów będzie owocnie kontynuowana.

Miejsce Pamięci
Dachau. Fot. Tomasz
Cieślak

Miejsce Pamięci
Dachau. Fot. Tomasz
Cieślak

Miejsce Pamięci
Dachau. Fot. Tomasz
Cieślak

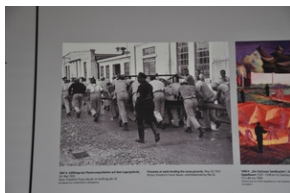
Miejsce Pamięci
Dachau. Fot. Tomasz
Cieślak

Miejsce Pamięci
Dachau. Fot. Tomasz
Cieślak

Miejsce Pamięci
Dachau. Fot. Tomasz
Cieślak

Miejsce Pamięci
Dachau. Fot. Tomasz
Cieślak

Miejsce Pamięci
Dachau. Fot. Tomasz
Cieślak

Miejsce Pamięci
Dachau. Fot. Tomasz
Cieślak

Miejsce Pamięci
Dachau. Fot. Tomasz
Cieślak

Miejsce Pamięci
Dachau. Fot. Tomasz
Cieślak

Miejsce Pamięci
Dachau. Fot. Tomasz
Cieślak

Miejsce Pamięci
Dachau. Fot. Tomasz
Cieślak

Miejsce Pamięci
Dachau. Fot. Tomasz
Cieślak

Miejsce Pamięci
Dachau. Fot. Tomasz
Cieślak

KL Dachau - obóz wzorcowy (Musterlager)

KL Dachau był pierwszym niemieckim obozem koncentracyjnym założonym przez narodowych socjalistów 22 marca 1933 r. z rozkazu Heinricha Himmlera, ówczesnego prezydenta komisarycznego policji w Monachium. Było to możliwe dzięki uchwaleniu 28 lutego 1933 r. rozporządzenia prezydenta Rzeszy „O ochronie narodu i państwa”. Był to obóz przeznaczony dla wrogów narodowego socjalizmu i osób uznanych szerzej za wrogów państwa. Założono go w miejscu o mało przyjaznym klimacie, wykorzystując zabudowania nieczynnej wówczas fabryki prochu i amunicji zlokalizowanej na obrzeżach bawarskiej miejscowości Dachau. Początkowo zaprojektowano go, by mógł pomieścić 5000 więźniów, wewnętrznych wrogów Rzeszy.

KL Dachau wkrótce stał się modelowym obozem koncentracyjnym (Musterlager), miejscem szkolenia komendantów przyszłych obozów, załóg wartowniczych i wzorem dla otwieranych późniejszych KL, takich jak: Sachsenhausen (1936), Buchenwald (1937) i Flossenbürg (1938). Twórcą regulaminu i systemu zarządzania obozami koncentracyjnymi, a przede wszystkim KL Dachau był jego pierwszy komendant Theodor Eicke, późniejszy inspektor wszystkich obozów koncentracyjnych.

Krótko po uruchomieniu, do KL Dachau trafili pierwsi przeciwnicy polityczni nazistów: komuniści i socjaldemokraci, ale także homoseksualiści, Świadkowie Jehowy, kryminaliści, „elementy społeczne”, Żydzi i Romowie. Po wybuchu drugiej wojny światowej KL Dachau stał się także miejscem eksterminacji tysięcy polskich obywateli, w szczególności polskiej

inteligencji i duchowieństwa. W ciągu całego okresu istnienia w latach 1933-1945 przez KL Dachau i jego podobozy przeszło łącznie ponad 200 tys. osób, z których 41 000 zmarło lub zostało zamordowanych. Z ponad 40 000 polskich obywateli, którzy tam trafili zginęło ponad 10 000 osób.

Funkcjonowanie KL Dachau można podzielić na cztery etapy:

- III 1933 – II 1940 (obóz przeznaczonych głównie dla wrogów narodowych socjalistów z terenu III Rzeszy)
- II 1940 – IX 1942 (eksterminacja więźniów politycznych wszystkich narodowości, w tym głównie Polaków)
- X 1942 – IV 1945 (czas eksploatacji więźniów jako niewolniczej siły roboczej w niemieckim przemyśle zbrojeniowym)
- IV 1945 – V 1945 (ewakuacja i likwidacja obozu).

Obóz właściwy w kształcie, który znany jest do dziś, został ukończony w 1938 r. Wybudowano wówczas 34 baraki dla więźniów oraz osiedle dla SS. Ta rozbudowa obozu w latach 1935-1937 pochłonęła wiele istnień ludzkich. KL Dachau miał 800 m długości i 300 m szerokości. Brama obozowa zwana Jourhausem „witała” nowoprzybyłych złowrogim napisem „Arbeit macht frei” (Praca czyni wolnym). Obóz otaczał wysoki płot z drutu kolczastego pod napięciem, betonowa fosa oraz siedem wież połączonych telefonami. Obóz połączony był torami kolejowymi z dworcem w Dachau. Umożliwiało to bardzo szybki transport więźniów. Poza nim wybudowano krematorium, a także warsztaty, hale przemysłowe i plantacje ziół.

KL Dachau należał do I kategorii obozów koncentracyjnych w trzystopniowej skali ustanowionej w styczniu 1942 r. przez Reinharda Heydricha – szefa Głównego Urzędu Bezpieczeństwa Rzeszy. Obok Dachau zaliczano do niej również obóz w Oświęcimiu i Sachsenhausen. W nomenklaturze SS oznaczało to, że przebywający w nim więźniowie byli mało obciążeni i nadawali się do pracy i poprawy. Rzeczywistość była jednak diametralnie inna. Więźniowie poddawani byli wymyślnym torturom i karani za najmniejsze przewinienia. Paranoją ze strony strażników z SS było zmuszanie więźniów do utrzymywania bloków w nieskazitelnym porządku. Stan ten trwał do 1942 r., kiedy obóz powoli zaczął się przepętniać.

Było to również miejsce, w którym na tysiącach więźniów przeprowadzano eksperymenty pseudomedyczne. Śmiertelne żniwo zbierały także mordercza praca, niedożywienie, skandaliczne warunki higieniczne, ale też tortury i egzekucje. Więźniowie byli utrzymywani w ustawicznym napięciu nerwowym.

KL Dachau jest dla Polaków niezwykle ważnym miejscem na martyrologicznej mapie Europy. Pierwsi polscy więźniowie z Górnego Śląska trafili tutaj już 16 września 1939 r. Tylko do końca 1940 r. Niemcy przywieźli do tego obozu prawie 22 000 Polaków. Część z

nich wywieziono wkrótce do kolejnych miejsc zagłady, takich jak Gusen i Mauthausen w Górnej Austrii. Były to jedyne obozy III, najcięższej kategorii. Co bardzo ważne od 1941 r. Dachau stał się też centralnym miejscem eksterminacji duchowieństwa chrześcijańskiego. Ze 1780 księży i braci zakonnych pochodzących z Polski i osadzonych w Dachau nie przeżyło 928.

Obóz koncentracyjny Dachau został wyzwolony przez wojska amerykańskie 29 kwietnia 1945 r. Dwadzieścia lat później na jego terenie otwarto Miejsce Pamięci, które istnieje do dnia dzisiejszego.

Wizyta na cmentarzu w miejscowości Markt Indersdorf

Po uroczystościach odsłonięcia tablicy poświęconej o. Marianowi Żelazkowi w Miejscu Pamięci Dachau uczestnicy wyjazdu udali się do leżącej nieopodal bawarskiej miejscowości Markt Indersdorf. Tam na niewielkim starym cmentarzu pochowanych zostało co najmniej 34 dzieci urodzonych przez robotnice przymusowe pracujące na rzecz III Rzeszy, w tym 18 dzieci polskich. Kobiety zostały zmuszone do oddania potomstwa zaraz po urodzeniu i do jak najszybszego powrotu do pracy przymusowej u niemieckich gospodarzy.

Dzieci przetrzymywane były w specjalnie stworzonym przez SS ośrodku. Faktycznie były to baraki zlokalizowane przy klasztorze Indersdorf. Warunki w jakich je umieszczono były nieludzkie, a dzieci przebywające w bardzo złych warunkach sanitarnych wyziębione i głodzone, umierały w pierwszych tygodniach życia. Według spisów ewidencyjnych przebywało w tym miejscu 63 dzieci. Pozostawione bez opieki matek, były też celowo poddane eksterminacji, m.in. poprzez wstrzykiwanie im zabójczych substancji.

Na miejscu grupę z Polski przywitała m.in. Anna Andlauer, miejscowa nauczycielka, przewodniczka po KL Dachau, autorka artykułów i książki na temat stworzonego po drugiej wojnie światowej ośrodka dla sierot „The rage to live. The international D.P. Children’s Centers Kloster Indersdorf 1945-1948” (wyd. anglojęzyczne 2012 r.) Od lat prowadzi ona badania dotyczące lokalnej historii oraz losów więźniów KL Dachau i innych ofiar drugiej wojny światowej. Inicjuje projekty edukacyjne realizowane ze szkolną młodzieżą, mające na celu podtrzymanie pamięci o najmłodszych ofiarach niemieckich nazistowskich zbrodni. Angażuje także lokalną społeczność w inicjatywy związane z upamiętnianiem dramatycznego losu dzieci, które urodziły się i zostały skazane na śmierć na tej ziemi. Anna Andlauer przybliżyła polskiej delegacji tamtejszą historię i wraz z towarzyszącymi jej przedstawicielami lokalnej społeczności podziękowała za zainteresowanie tym tematem.

Na miejscu pochówku wskazanym przez świadka historii Konrada Mentera, wówczas dziesięcioletniego ministranta, który brał udział w pogrzebach dzieci, przedstawiciele IPN oraz Stowarzyszenia Rodzin Polskich Ofiar Obozów Koncentracyjnych złożyli kwiaty i zapalili znicze. Ze wzruszeniem odśpiewano również polskie kolędy, przy akompaniamencie akordeonu, na którym grał jeden z gospodarzy tego spotkania. Polscy uczestnicy Wyjazdu Pamięci zapoznali się również z efektami pracy uczniów miejscowej szkoły, którzy

regularnie angażują się w inicjatywy upamiętnienia dzieci, które tam zginęły. Swoistym pomnikiem – instalacją – stojącą na cmentarzu jest konstrukcja stworzona z aluminiowych rur, z wypalonymi nazwiskami maleńkich ofiar. Ta wyjątkowa forma upamiętnienia została zaprojektowana i wykonana przez uczniów miejscowego liceum wraz z nauczycielem plastyki. Znajduje się tam także nazwisko dziewczynki, Janiny Gajewskiej, której mama, podobnie jak kilkanaście tysięcy innych osób pracowała wówczas przymusowo w bawarskich gospodarstwach. Przy cmentarzu znajduje się także jedna z tablic otwartej w 2021 r. „Drogi Pamięci”, której pomysłodawczynią była Anna Andlauer.

O dramatycznym losie polskich dzieci opowiadał również inicjator wizyty polskiej grupy w Markt Indersdorf, red. Andrzej Biały, który wielokrotnie opisywał w prasie historię polskich dzieci zamordowanych w tym regionie oraz pośredniczył w kontaktach z Anną Andlauer.

W imieniu odwiedzających, Marta Szczesiak-Ślusarek z poznańskiego Oddziału IPN podziękowała Annie Andlauer za wyjątkowe przyjęcie polskiej delegacji oraz systematyczną, istotną pracę, łączącą różnorodne formy, sprzyjające międzypokoleniowej i międzynarodowej sztafecie pamięci. Podkreśliła wartość edukacyjną realizowanych projektów z udziałem lokalnej, niemieckiej społeczności.

Cmentarz w miejscowości Indersdorf. Fot. Jerzy Osypiuk

Cmentarz w miejscowości Indersdorf. Fot. Jerzy Osypiuk

Cmentarz w miejscowości Indersdorf. Fot. Jerzy Osypiuk

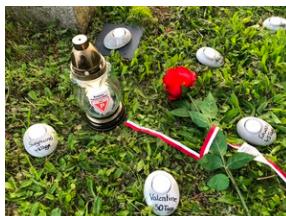
Cmentarz w miejscowości Indersdorf. Fot. Jerzy Osypiuk

Cmentarz w miejscowości Indersdorf. Fot. Jerzy Osypiuk

Cmentarz w miejscowości Indersdorf. Fot. Jerzy Osypiuk

Cmentarz w miejscowości Indersdorf. Fot. Jerzy Osypiuk

Cmentarz w miejscowości Indersdorf. Fot. Jerzy Osypiuk

Cmentarz w miejscowości Indersdorf. Fot. Jerzy Osypiuk

Cmentarz w miejscowości Indersdorf. Fot. Jerzy Osypiuk

Cmentarz w miejscowości Indersdorf. Fot. Jerzy Osypiuk

Cmentarz w miejscowości Indersdorf. Fot. Jerzy Osypiuk

Cmentarz w miejscowości Indersdorf. Fot. Jerzy Osypiuk

Przy sporządzaniu relacji wykorzystano następujące materiały:

A. Andlauer, *Zurück ins Leben. Die internationalen DP-Kinderzentren Kloster Indersdorf 1945-1948*, 2017.

A. Białas, Żołnierska kwatery w Monachium, „Dziennik Polski”, 29 maja 1998, nr 4.

A. Białas, Na szafot za jabłko, „Moje Miasto”, 01/02 2022, nr 88.

A. Białas, Śladami baraków śmierci, „Moje Miasto”, 11/12 2020, nr 81.

A. Białas, Przejście przez piekło, „Moje Miasto” 07/08 2022, nr 91.

A. Białas, Zwrócona godność i pamięć, „Moje Miasto” 07/08 2019, nr 73.

A. Białas, Niecodzienna lekcja historii, „Moje Miasto” 09/10 2021, nr 86.

A. Białas, Pamięci najmłodszych ofiar II wojny światowej, „Moje Miasto” 01/02 2022, nr 88.

L. Cichocka, Nieprawdopodobna historia życia i śmierci Bolesława Buczkowskiego z Gołuchowa w gminie Kije: „Nie zapomnijcie żem zginął w Niemczech” [w:] <https://echodnia.eu/swietokrzyskie/nieprawdopodobna-historia-zycia-i-smierci-boleslawa-buczkowskiego-z-goluchowa-w-gminie-kije-nie-zapomnijcie-zem-zginal-w/ar/c1-15831595> (dostęp 2.06.2023)

T. Musiał, *Dachau 1933-1945*, Katowice 1968.

<https://www.kz-gedenkstaette-dachau.de>

<http://www.kz-gedenk-mdf.de/>

Tomasz Cieślak, Piotr Orzechowski, Marta Szczesiak-Ślusarek (Oddziałowe Biuro Edukacji Narodowej IPN w Poznaniu)